

KAPITEL 3 / CHAPTER 3³
DEVELOPMENT OF THE STARTUP ECOSYSTEM IN THE CONDITIONS
OF THE KNOWLEDGE ECONOMY
DOI: 10.30890/2709-2313.2024-35-00-011

Вступ

Джерелом інновацій, фактором створення нових робочих місць, основою економіки, драйвером залучення інвестицій є стартапи. Сьогодні, в умовах стрімкого поширення технологій, світ має можливості для розвитку штучного інтелекту, інтернету речей, робототехніки, е-торгівлі, креативної економіки та активного провадження стартапів у різних галузях та видах діяльності. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України світ заговорив про українські стартапи та їх розвиток в умовах війни. Наша країна дуже потребує підтримки і розвитку стартап-індустрії, особливо сьогодні, коли ми чекаємо перемоги України, забезпечення сталого економічного зростання й відновлення економіки у повоєнний період.

Україна є найбільшою за площею державою в Європі, яка повністю перебуває в її межах, тож стартап-екосистему нашої країни неможливо розглядати відокремлено від взаємодії з екосистемами інших країн. Аналіз зарубіжного досвіду є пріоритетним шляхом, враховуючи, як наша країна прагне долучитись до Європейського Союзу. Слід зазначити, що формування стартап-екосистем у багатьох країнах зарубіжжя тривало десятиріччями поспіль, що свідчить про накопичення певного досвіду, який є дуже цінним для України як у воєнний час, так і в повоєнній розбудові. Отже, дослідження теоретичних і практичних аспектів підприємництва, функціонування і розвитку стартапів у бізнесі є актуальним та своєчасним.

Питаннями аналізу і розвитку стартапів займалися такі українські та зарубіжні вчені: Л. Берк-Смоллі, М. Влачопулу, О. Димченко, Х. Зіакіс,

³*Authors: Akhnovska Inna, Akhnovskyi Denys, Bolhov Vladyslav*

Number of characters: 52767

Author's sheets: 1,32

Є. Кисельгоф, А. О'Коннор, О. Левковець, Д. Одреч, О. Палант, К. Петрідіс, П. Раунді, О. Рудаченко, В. Смачило, Е. Стем, Ф. Суссан та інші.

У наукових працях таких вчених, як С. Бланк, О. Гавриш, В. Дергачова, А. Касич, В. Колесник, М. Кравченко, Е. Райз та інших досліджуються актуальні питання розвитку стартапів як форми підприємництва, здійснено аналіз поняття й окреслено теоретичну базу, узагальнено характеристики стартапів та наведено особливості їх розвитку у різних країнах світу, проаналізовано показники дослідження розвитку стартапів тощо.

М. Руда та О. Лагода [1] розглядають проблемні аспекти розвитку соціально відповідальних стартапів. К. Гнедіна, А. Сорока, С. Мазур [2] присвячують дослідження стартапам як драйверам розумних міст, зазначаючи, що стартапи, завдяки своєму гнучкому та інноваційному підходу, забезпечують розробку новаторських інформаційних та технологічних рішень у сфері смарт-міст, і пишуть, що стартапи активно впроваджують інноваційні рішення в таких сферах, як транспорт, енергозабезпечення, екологія, охорона здоров'я та інші.

Грунтовна праця О. Думи та К. Завтура [3] присвячена аналізу кращих європейських практик та уроків для України, в якій зроблено висновок щодо збалансованої взаємодії компонентів екосистем розвитку стартапів у межах країн Європи, завдяки якій їм вдається демонструвати високі результати за кількістю залучених інвестицій в екосистему та кількістю успішних стартапів, які перетворилися на мегакомпанії. Незважаючи на значний науковий доробок, питання, пов'язані з аналізом розвитку стартап-екосистеми, залишаються малодослідженими.

Метою дослідження є аналіз досягнень і викликів вітчизняної стартап-екосистеми з метою її подальшого розвитку в умовах нестабільного середовища. Для досягнення поставленої мети окреслено наступні завдання дослідження:

- розкрити теоретичні основи стартап-підприємництва;
- виконати аналіз масштабування стартапів;
- дослідити розвиток стартап-екосистем у різних країнах світу;
- проаналізувати розвиток стартап-екосистеми в Україні;

- розглянути сталий розвиток стартап-підприємництва та розвиток фінтех-екосистеми в Україні.

3.1. Теоретичні засади розвитку стартап-підприємництва

Сьогодні світ потребує новаторських ідей, тимчасових структур, великих амбіцій та стратегічного бачення, здатності швидко орієнтуватися та адаптуватися до мінливих умов бізнес-середовища, а головне – спроможності до вирішення сучасних проблем та задоволення поточних вимог споживача. Саме стартап дозволяє реалізувати молодий проєкт за короткий термін, іноді – з мінімальними інвестиційними витратами, через що такі структури часто називають «гаражними». Наразі у науковій літературі поняття «стартап» розглядається по-різному (рис. 1).

Не критикуючи жодне з визначень, погоджуємось з тим, що стартап може сприйматися і як організація, і як проєкт, і як процес залежно від контексту, в якому розглядається. У межах цього дослідження пропонуємо вважати, що стартап є інноваційною підприємницькою структурою, що базується на максимальному використанні інтелектуального капіталу та має високий потенціал розвитку [4]. Щодо стартового капіталу, розміру інвестицій, обмеження у часі (тимчасовість) – ці ознаки не є обов'язковими для будь-якого стартапу. Критеріями успішності стартапів є: місткість ринку та потенціал до зростання, підприємницький талант, легкий доступ до фінансових ресурсів та ефективність функціонування. Серед складових бізнес-моделі стартапу виокремлюються: внутрішні (оперативні): пропозиція цінності для клієнта (CVP), стратегія виходу на ринок (GTM), формула прибутку (PF), управління технологіями та операціями (T&O); та зовнішні: засновники (F), команда (T), інвестори (I), партнери (P).

Стартап-підприємництво є особливим видом інноваційного підприємництва, що відрізняється креативністю, орієнтацією на зростання,

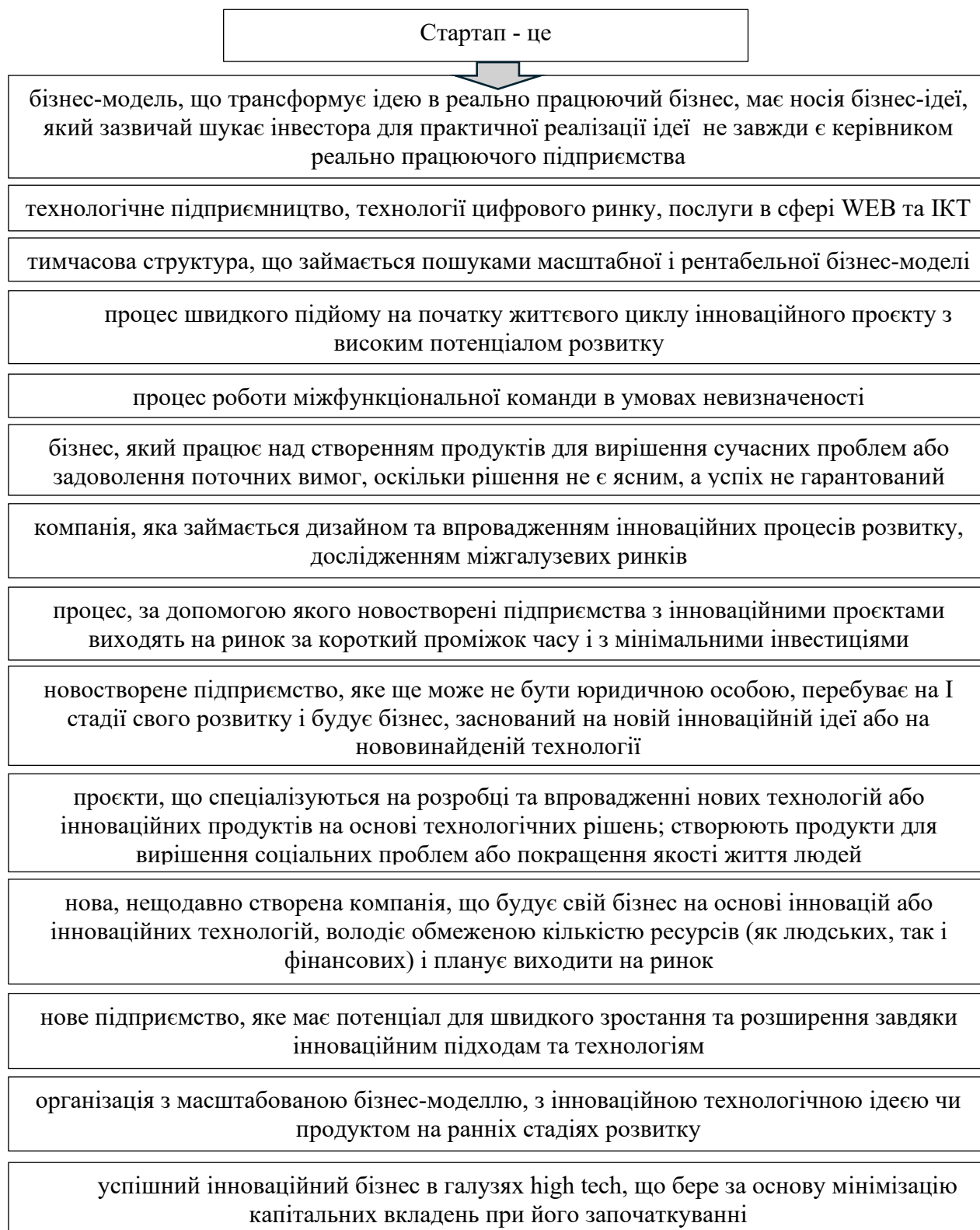

Рисунок 1 – Тракткування поняття «стартап» у сучасній науковій літературі

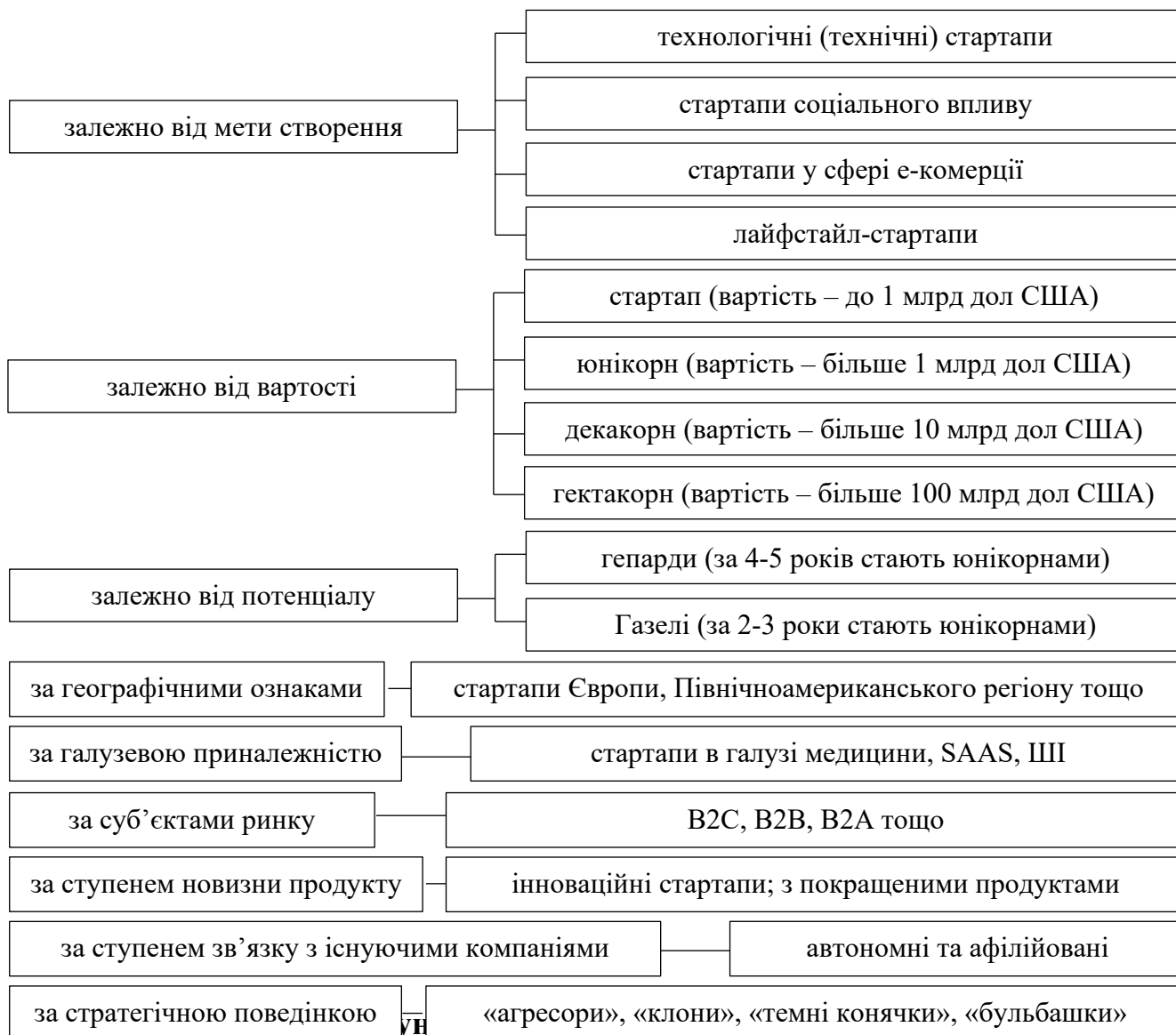
Джерело: систематизовано авторами за [1]-[11]

швидкістю, масштабованістю, динамічністю, швидкою адаптацією та

обмеженням у часі; має низку переваг: високий рівень творчості та креативу, можливості саморозвитку персоналу, гнучкий графік, ефективні комунікації та високий рівень відповідальності; та недоліків – високий ступінь ризику і стресу, функціонування у червоному океані конкурентів та потреба в інвестиціях.

Стартапи можна класифікувати за низкою ознак (рис. 2).

Джерело: систематизовано авторами за [1]-[11]

Термін «єдиноріг» («юнікорт», «одноріг») використовується з 2013 року завдяки венчурній інвесторці Айлін Лі, яка обрала для назви міфічну істоту з метою ілюстрації статистичної рідкості таких успішних підприємств. Зараз юнікорни виростають з ринкових ніш, що швидко розвиваються – ІТ-індустрії,

де постійно з'являються нові об'ємні сегменти. Більшість єдинорогів – трендсеттери у своїй сфері, які орієнтуються на споживача і націленні на міжнародний ринок. Крім «єдинорогів» у світі поширені (хоча й не так масштабно) декакорпорації (декакорни) – від латинського «дека» - «десять» (компанії вартістю від 10 млрд дол США), а також гектакорпорації (гектакорни) – від латинського «гекта» – «сто», тобто компанії вартістю понад 100 мільярдів доларів. Ці компанії вважаються надзвичайно успішними та рідкісними на ринку.

Оскільки в умовах сьогодення рушійним фактором виробництва і створення нової цінності є інтелектуальний капітал, який отримує свій найкращий розквіт у стартап-екосистемі, тому доцільно розглянути визначення поняття «стартап-система» у сучасній науковій літературі (табл. 1).

Таблиця 1 – Визначення поняття «стартап-екосистема»

Джерело	Визначення
Губарева І. [5]	«Процес формування людьми і стартапами на різних етапах життєвого циклу та різними локальними організаціями (фізичними чи віртуальними), які взаємодіють між собою як система для створення і масштабування нових стартап-компаній»
Демчишак Н., Хильченко М. [6]	«Сукупність розробників, підприємців та інфраструктури, які діють і взаємодіють з метою створення нових стартапів, підтримки і розвитку існуючих, створення умов для збільшення їх кількості та якості за посередництва й підтримки держави і фінансових інституцій»
Дума О., Завтура К. [3]	«Набір різного роду та призначення організацій, які в сумі формують додану вартість на ринку через зростання капіталізації стартап-компаній, доходу інвесторів та вигоди кінцевого клієнта»
Левковець О. [7]	«Сукупність суб'єктів, між якими складається система взаємозв'язків у процесі ідентифікації, підтримки, розвитку, комерціалізації стартапів; відкрита динамічна система, утворена інституціями, що мають спільне бачення стратегічного напрямку руху, об'єднані розгалуженою мережею взаємозв'язків, функціонують на принципах саморегуляції, емерджентності, коеволюції, адаптивності, саморозвитку»
Мазур А. [8]	«Набір елементів, які прямо чи опосередковано впливають на бізнес-середовище та створюють можливості для підтримки і розвитку стартапів на кожному етапі життєвого циклу. Це динамічне явище, що змінюється залежно від внутрішніх і зовнішніх тенденцій ринку»
Ситник Н. [9]	«Підсистема інноваційної екосистеми, спрямована на стимулювання розвитку індустрії стартапів»
Смачило В., Халіна В., Чайка Д. [10]	«Сукупність взаємодіючих інституцій, що забезпечують сталий розвиток стартапів»
Циган Р., Солодков Д., Циган К. [11]	«Різні категорії інститутів, що забезпечують комплексний розвиток малих інноваційних фірм»

Аналіз наукової літератури з даної проблеми дає можливість зробити висновок, що на сьогодні не існує єдиного визначення стартап-екосистеми, науковці розглядають її як процес, сукупність суб'єктів, сукупність об'єктів (елементів), фактор розвитку. На наш погляд, стартап-екосистема являє собою відкриту динамічну систему, утворену інституціями, що мають спільне бачення щодо стратегії розвитку та об'єднані мережею взаємозв'язків і функціонують на принципах емергентності, саморегуляції, адаптивності, самоеволюції у процесі ідентифікації, підтримки, розвитку та капіталізації стартапів [4]. Факторами успіху стартап-екосистем є державна політика підтримки, взаємодія освіти й бізнесу, сприятливе законодавство, значний розвиток інфраструктури, а головне – потужна просвітницька діяльність, спрямована на покращення фінансової, економічної та бізнес-грамотності серед населення.

Сьогодні однією з основних тенденцій розвитку суспільства є проникнення знань та інформаційних технологій в усі сфери людської діяльності, через що неможливо не враховувати ці зміни у зовнішньому середовищі функціонування стартапів. На зміну постіндустріальному суспільству приходить економіка знань, під якою пропонуємо розуміти етап розвитку інституціональної економіки, де основними ресурсами є знання, інтелект, навички та інформація, основним фактором виробництва є людський капітал, метою стає досягнення стійкого економічного розвитку [12].

У наукових дискусіях перетинаються концепції економіки знань і цифрової економіки, оскільки обидві почали використовуватись для розробки національних і міжнародних стратегій: цифрова економіка сприяє побудові економіки знань. Цифровізація передбачає створення нових форм організації науково-технічної, освітньої та інноваційної діяльності; технології дозволяють створити новий простір економічної активності, коли змінюється і виробництво, і споживання; у контексті становлення економіки знань виникає широкий спектр сервісів, орієнтованих на сферу знань. Отже, якщо в економіці знань основними ресурсами є знання, інтелект, навички та інформація, то в цифровій економіці – технологія обробки інформації; основною рушійною силою розвитку економіки

знань є креатив, в той час як цифрової економіки – інновації у сфері віртуалізації.

Елементами економіки знань є: відмова від економіки винищення та експлуатації природи; знання в якості головного економічного ресурсу; максимально вільний доступ до інформації та знань; переважання у структурі економіки сфери послуг вертикально інтегрованих структур над мережевими організаціями. Основні характеристики економіки знань і цифрової економіки наведено на рис. 3.

Рисунок 3 - Характерні риси економіки знань і цифрової економіки

Джерело: систематизовано авторами за [12]

Специфічними рисами зовнішнього середовища економіки знань є: по-перше, розширення співробітництва держави з бізнесом у сфері ініціювання розробки та освоєння інновацій; по-друге, зростання впливу науки на формування соціально-економічних відносин у суспільстві; по-третє, швидкий

обмін знаннями у глобальному просторі; четверте – високий рівень суспільного контролю за державними витратами; п'яте – формування глобального інформаційного простору; шосте – легка мобільність висококваліфікованої робочої сили та концентрація праці у великих містах; сьоме – підвищення наукомісткості продукції, інтелектуалізація виробничих, економічних та соціальних процесів; восьме – часткове позбавлення економіки обмеженості ресурсів; дев'яте – можливість опанування збутом на різноманітних регіональних ринках, що продовжує ЖЦТ і дозволяє отримувати більшу економію на масштабі; а також можливість мінімізації трансакційних витрат.

3.2. Аналіз розвитку світового ринку стартапів

2000-і роки стали для розвитку підприємництва і стартапів зокрема золотою епохою, оскільки супроводжувалися найпотужнішим зростанням технологій. Так, протягом останніх 5 років кількість єдинорогів у світі збільшилась з 494 до 1453, що складає 194,13 % (рис. 4).

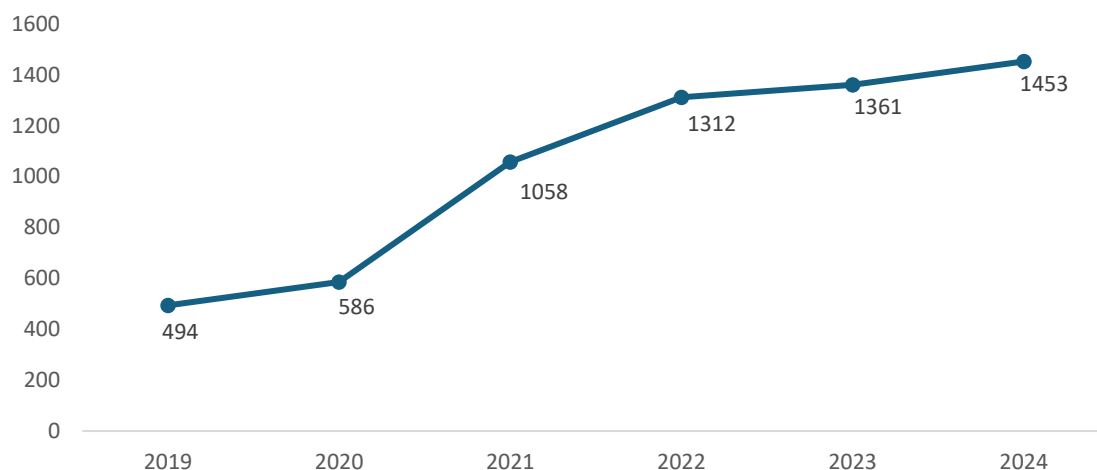

Рисунок 4 – Динаміка кількості єдинорогів у світі в 2019-2024 рр., од.

Джерело: систематизовано авторами за [13]-[17]

Найбільше зростання світового ринку стартапів спостерігалось у 2021 році – в 1,81 разів у порівнянні з попереднім роком. США є країною-лідером по кількості стартапів-єдинорогів серед списку з 53 країн, що мають єдинорогів

(рис. 5).

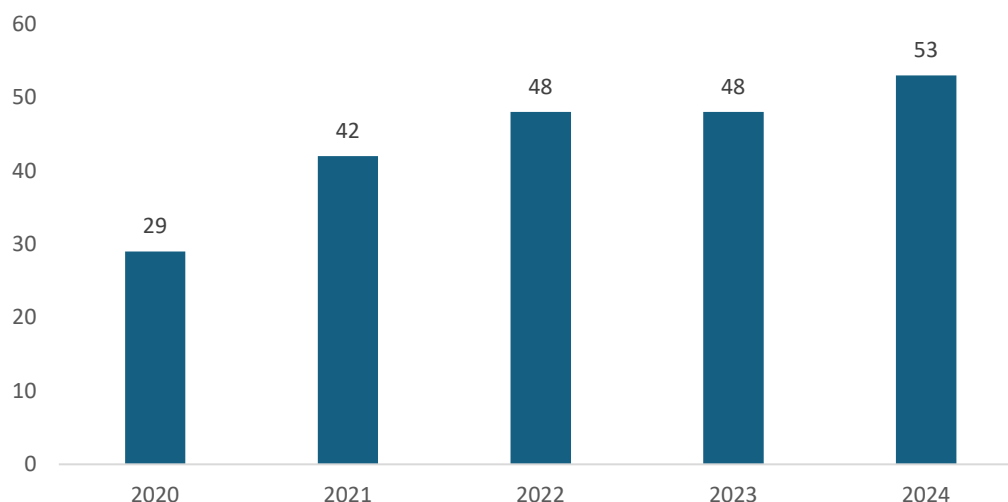

Рисунок 5 – Динаміка кількості країн, де функціонують стартапи-єдинороги у 2020-2024 рр., од.

Джерело: систематизовано авторами за [13]-[17]

Як бачимо, найбільше зростання відбулося у 2021 році – на 13 країн. Кількість міст (серед яких найбільше американських та китайських), де представлені юнікорми, теж збільшується у динаміці (рис. 6).

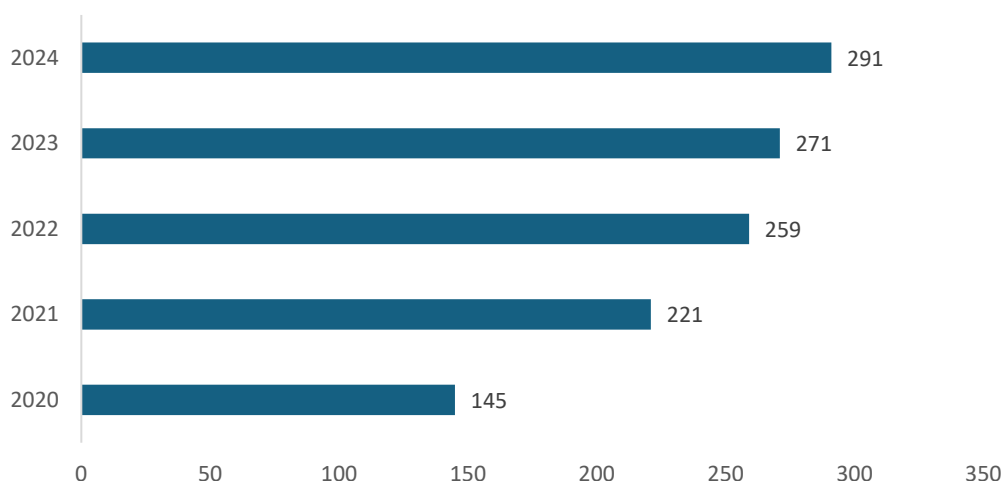

Рисунок 6 – Динаміка кількості населених пунктів, де зареєстровані стартапи-єдинороги у 2020-2024 рр., од.

Джерело: систематизовано авторами за [13]-[17]

Загальна вартість світових єдинорогів наразі досягає майже 5 трлн дол США, що є еквівалентним ВВП Японії та говорить про те, що в майбутньому, а саме протягом 5-10 років, інвестори очікують прибутки і свідчить про те, як

стартапи формують економіку майбутнього (рис. 7).

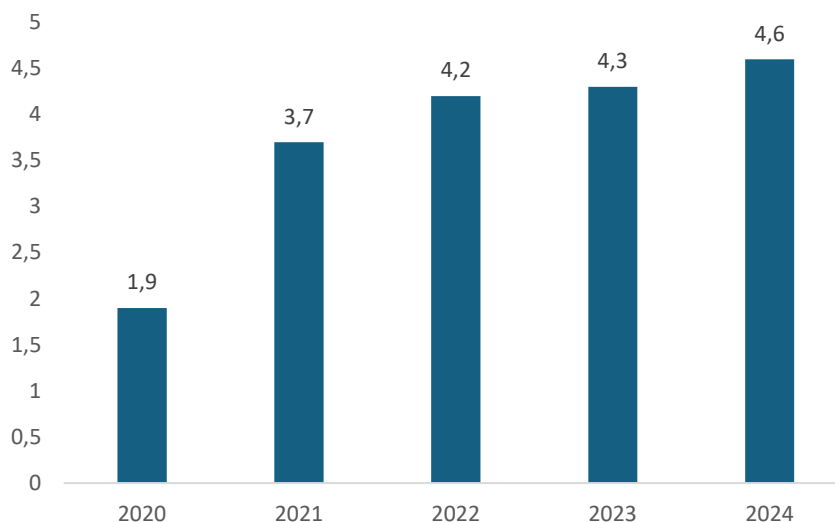

Рисунок 7 – Динаміка загальної вартості світових стартапів-єдинорогів у 2020-2024 рр., трлн дол США

Джерело: систематизовано авторами за [13]-[17]

Слід звернути увагу, що панування на світовому ринку стартапів-юнікорнів належить двом країнам – США та Китаю (рис. 8).

Рисунок 8 – Географічний розподіл світового ринку стартапів-єдинорогів у 2024 рр., од.

Джерело: систематизовано авторами за [13]-[17]

Згідно з даними табл. 2, лише 4 стартапи-єдинороги присутні у ТОП-10 за ринковою вартістю за всі 5 років, а саме ByteDance, SpaceX, Ant Group та Stripe. Протягом останніх 4 років лідерство має ByteDance, хоча ринкова вартість цього стартапу суттєво зменшилась у 2022 році. У цілому, позиції таких юнікорнів, як

ByteDance і SpaceX покращилися у динаміці за період, що аналізується, на 1 і 3 місця відповідно, а позиції Ant Group та Stripe погіршилися на 3 і 2 позиції відповідно. ТОП-10 за останній звітний період містить 4 китайські та 4 американські стартапи, тоді як у 2023 році – 5 китайських і 4 американські, у 2022 – 5 китайських і 3 американські, у 2021 – 3 китайські і 4 американські, у 2020 році – 6 китайських і 4 американські, при цьому у рейтингу були відсутні представники інших країн, окрім двох названих вище. За всі 5 років провідним видом діяльності стартапів-єдинорогів у глобальному індексі стартапів був фінтех-ринок.

Таблиця 2 - Ринкова вартість компаній згідно з глобальним індексом стартапів у 2021-2024 рр, млрд дол США

№	2020	2021	2022	2023	2024
1	Ant Group (150)	ByteDance (350)	ByteDance (200)	ByteDance (200)	ByteDance (220)
2	ByteDance (80)	Ant Group (150)	SpaceX (125)	SpaceX (137)	SpaceX (180)
3	Didi Chuxing (55)	SpaceX (100)	Ant Group (120)	Ant Group (120)	OpenAI (100)
4	Lufax (38)	Stripe (95)	Stripe (62)	Shein (65)	Ant Group (80)
5	SpaceX (36)	Klarna (46)	Shein (60)	Stripe (50)	Shein (65)
6	Stripe (36)	Canva (40)	Binance (45)	WeBank (33)	Stripe (61)
7	Airbnb (35)	Instacart (39)	Databricks (38)	Databricks (31)	Databricks (43)
8	Kuaishou (28)	Databricks (32)	WeBank (33)	Telegram (30)	Canva (39)
9	Cainiao (27)	Cainiao (34)	JDT (30)	Revolut (28)	Binance (34)
10	Palantir Technologies (26)	Revolut (33)	Checkout. Com (28)	Cainiao (27)	WeBank (33)

Джерело: систематизовано авторами за [13]-[18]

Слід зазначити, що: по-перше, дані за 2024 рік представлено за 9 місяців; по-друге, офіційна статистика містить дані лише про єдинорогів, проте для більш реалістичного аналізу слід було б аналізувати весь ринок стартапів з виокремленням юнікорнів, декакорнів та гектакорнів; по-третє, варто звернути увагу на аналіз ринку гепардів – старапів, заснованих у 2000-х роках, які ще не котируються на публічній біржі та мають потенціал стати єдинорогами протягом 5 років та ринку газелей – старапів, заснованих у 2000-х роках, які ще не котируються на публічній біржі та мають потенціал стати єдинорогами протягом

3 років, що визначає перспективи подальших досліджень.

Взагалі, сплеск кількості єдинорогів у світовій економіці відбувся після Covid. Згідно з дослідженням Global Unicorn Index від Дослідницького інституту Hurun [17], засновникам єдинорогів у середньому 44 роки (що свідчить про те, що вони заснували стартап, коли їм було в середньому 36 років); найчастіше юнікорм має двох засновників. Третина засновників є серійними підприємцями, які продали свій попередній стартап, при чому 40 % співзасновників познайомилися на попередній роботі, тоді як в 1 випадку з 8 співвласники дізналися одне про одного в університеті. У середньому юнікорни були засновані 8 років тому; 80 % із них займалися продажем програмного забезпечення та наданням послуг, а виробництво і реалізацію фізичних товарів здійснювали лише 20 %. Половина юнікорнів у світі працювала у сфері FinTech, SaaS, електронній комерції, галузі штучного інтелекту, HealthTech і сфері кібербезпеки, при чому 48 % функціонували на ринку B2C, тоді як 52 % – на B2B. Найдорожчим юнікорном у світі залишається ByteDance – 225 млрд дол.

3.3. Драйвери зростання ринку стартапів у зарубіжних країнах

Сьогодні Сполучені Штати Америки посідають перше місце за кількістю найдорожчих стартапів світу та рівнем їх ринкової капіталізації. Можна виокремити такі внутрішні драйвери розвитку ринку стартапів у цій країні:

- особистість засновника (співзасновників), культури праці та працівників;
- орієнтація на людей та команди як ядра стартапу.

Крім того, варто зазначити основні зовнішні фактори:

- доступ до ринків (США є центром інновацій та творчості);
- талантів (більшість успішних стартапів розташовані в Силіконовій долині, Нью-Йорку та Бостоні, які мають тісні кооперації зі Стенфордським університетом, Гарвардським, Каліфорнійським, Берклі, МІТ тощо).

На етапі становлення стартап-екосистеми в США університети мали значну

матеріально-технічну базу, велику кількість фахівців у галузі природничих та інженерних наук та активну допомогу і підтримку промислово-комерційного сектору економіки. Саме у США вперше було запроваджено механізм державної політики з розбудови стартапів, тож досвід цієї країни може бути дуже важливим для повоєнної України.

За 10 місяців 2024 року у світі з'явився 171 новий стартап-єдиноріг, зокрема 70 – у США, що складає 41 %. У загальній кількості юнікорни США займають частку в 48 %. Найпоширенішими видами діяльності для американських стартапів є ринок програмного забезпечення, фінансових технологій і штучного інтелекту. Глобальний індекс єдинорогів [17] стверджує, що в США розташовано 703 стартапи-юнікорни, при чому зростання за попередній період складає 37 одиниць, Канада з 25 своїми єдинорогами посідає восьме місце рейтингу, при чому за попередній період кількість таких стартапів з ринковою капіталізацією більше 1 млрд дол США збільшилася на 2 одиниці. Крім того, варто враховувати, що 33 % американських і 2 % канадських стартапів знаходяться в категорії «гепарди»; 36 % американських і 2 % канадських – в категорії «газели», що свідчить про великі перспективи розвитку північноамериканського ринку стартапів у майбутньому.

Вітчизняні дослідники О. Гук та Г. Мохонько [19] роблять порівняльну характеристику стартапів США, Великої Британії, Китаю та Канади і підсумовують, що станом на 2020 рік найбільш відомі стартапи розташовані у Канаді, в той час, як найменш відомі – в Україні. Отже, канадська підприємницька система також дозволила створити багато успішних стартап-проектів. А. Гачкевич, А. Файник та В. Федюра [20] розглядають організаційні чинники зростання науково-дослідницького потенціалу Канади у сфері штучного інтелекту і зазначають, що ця країна має статус новаторки у питаннях законодавства про штучний інтелект. Канадський ринок стартапів у сфері ШІ розглядали також Р. Вільгуцька та А. Конотопська [21].

Дослідження М. Хаустова, А. Данька, Д. Бондаренка та О. Юрченка [22] дозволило визначити групу країн-лідерів в розвитку стартапів на основі

кластерного аналізу та показників, що характеризують умови розвитку стартапів в різних країнах світу: Глобального індексу екосистем стартапів (ГІЕС) від дослідницького центру StartupBlink [23], рейтингу найсприятливіших країн світу для стартапів (РСКСС) від журналу Geoworld [24], рейтингу стартапів (РС) на основі розрахунку SR Score [25].

Користуючись цими показниками, а також Глобальним індексом стартапів-єдинорогів [13], спробуємо порівняти ринки стартапів США та Канади. Перший з індикаторів дозволяє прорейтингувати міста США та Канади за вартістю стартапів, фінансуванню й вартості виходів стартапів в екосистемі. У першу п'ятірку найуспішніших міст за розвитком стартапів ГІЕС відносить Силіконову Долину, Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Бостон та Сіетл і не враховує жодного канадського міста. РСКСС оцінює інвестиції у людський капітал, інновації, підприємницьку інфраструктуру, технічну робочу силу та законодавство, за цим рейтингом США посідають перше місце у ТОП-10 країн-лідерів за розвитком стартапів, а Канада – третє (ці два місця відокремлені одне від одного лише 2 балами). Світовий рейтинг найбільш успішних стартапів за останній звітний період, 2024 рік, свідчить про те, що у ТОП-30 потрапили 7 стартапів зі Сполучених Штатів Америки, зокрема: OpenAI (1 місце), HotJar (9 місце), Character.AI (15 місце), InVideo (18 місце), Kapwing (22 місце), Knoji (23 місце), StudioBinder (29 місце). Канадські стартапи займають лише 33-є місце (Windscribe), 183-є місце (Logo.com), 222-є місце (Stay22) та нижчі місця рейтингу.

Австралія має динамічний розвиток екосистем стартапів. За даними StartupBlink [23], Австралія посідає 17 місце у світовому рейтингу стартапів. Розвитку стартапів сприяють: сильна і стабільна економіка, що робить Австралію привабливою для інвесторів та стартапів; підтримка уряду, зокрема податкові пільги та гранти; активна спільнота стартапів, яка організовує різні заходи та конкурси; наявність кваліфікованих кадрів. Гальмують розвиток стартапів: віддаленість від основних ринків та висока вартість життя. Незважаючи на ці виклики, екосистема стартапів в Австралії продовжує розвиватися і залучати

понад 6 мільярдів австралійських доларів інвестицій.

Економіка Аргентини характеризується наявністю дуже великого ринку, зростанням популярності Інтернету та зростаючим середнім класом. Уряд Аргентини усіляко підтримує стартапи й розвиває спільноту інвесторів. Проте, економічна нестабільність жорстка регуляторна політика та нерозвинена інфраструктура електронної комерції можуть викликати складність у залученні інвестицій у стартапи.

Велика Британія - одна з найкращих країн у світі для розвитку стартапів. Це пов'язано з низкою факторів, таких як: по-перше, сприятливий бізнес-клімат; по-друге, наявність інвестицій; по-третє, розвинена інфраструктура та талановиті кадри. Проте, ця країна сьогодні суттєво відстає від лідерів ринку – США та Китаю.

Грузія займає 66 місце серед 132 країн у Глобальному інноваційному індексі [26] та 17 з 77 місце у рейтингу економічної свободи [27]. Незважаючи на відносно невеликий ринок, нестачу інвестицій, бюрократію та нестачу кваліфікованих кадрів, є певні драйвери зростання стартапів: низькі податки, сприятливий бізнес-клімат, підтримка з боку уряду та розвиток інфраструктури.

Індія посідає не такі високі місця у рейтингах, як Грузія (124 місце у рейтингу економічної свободи [27]), проте Глобальний інноваційний індекс демонструє 40 позицію [26], що є дуже гарним результатом. Хоча ця країна має низький рівень проникнення смартфонів, нестачу інфраструктури, складні правила та норми ведення бізнесу, нестачу доступу до капіталу, забюрократизованість, середній клас у країні зростає, як і проникнення Інтернету, а екосистема стартапів в Індії зростає дуже швидкими темпами.

Ісландія може бути непоганим стартовим майданчиком для технологічного стартапу з глобальною орієнтацією, оскільки характеризується сприятливим регулюванням стартапів, якісною освітою та інноваційною культурою (12 місце у Глобальному інноваційному індексі [26], 13 – у рейтингу економічної свободи [27], 5 – у рейтингу якості життя [28]). Однак, Ісландія теж має певні перешкоди для розвитку стартапів: невеликий розмір внутрішнього ринку, географічну

віддаленість, дефіцит венчурного капіталу.

Нестабільна політична ситуація, нерозвиненість ринку венчурного капіталу, нестача кваліфікованих кадрів, бюрократія та навіть обмежений доступ до Інтернету на Кубі можуть загальмувати розвиток стартапів. Куба має низькі показники за такими факторами, як інститути, людський капітал та дослідження, інфраструктура та інноваційність, проте має високі показники за такими факторами, як безпека, охорона здоров'я, освіта, навколишнє середовище та соціальне життя. У той самий час витрати на ведення бізнесу на Кубі значно нижчі, ніж у багатьох інших країнах світу. Ринок активно зростає, а уряд Куби зацікавлений у розвитку інноваційних компаній.

Потенціал для створення та розвитку інноваційних компаній, особливо в таких галузях, як дизайн, мода, культура та харчова промисловість, має Італія (Мілан та Турін особливо відомі своєю модною дизайнерською індустрією, а туристичні атракції та культурні багатства робить країну привабливою для користувачів Airbnb), проте стартапи у цій країні часто стикаються з такими викликами, як бюрократичний процес, високі податки та обмежений доступ до фінансування.

Латвія має невеликий ринок із населенням близько 2 млн осіб, що може обмежувати можливості для створення, росту й ведення бізнесу у країні. Проте, латвійський уряд надає низку програм підтримки стартапів, має кваліфіковану робочу силу з високим рівнем освіти та знанням англійської мови, розвиненим Інтернетом, доступними телекомунікаційними послугами. Посідає 34 місце в Індексі людського розвитку [29], що свідчить про дуже високий рівень життя. Також Латвія має високий ВВП на душу населення і потужну освіту та охорону здоров'я.

У Марокко існують певні перешкоди та драйвери, які впливають на розвиток стартапів. До перших відносять ускладнене фінансування, регулятивні обмеження, недостатність підприємницький та технічних навичок; до других – стратегічне розташування, молоду та освічену робочу силу, підтримку урядів, велику кількість міжнародних програм, потенціал для розвитку нових галузей.

У багатьох рейтингах Нідерланди посідають високі позиції: наразі це країна з високим рівнем інновацій – 5 місце [26], економічної свободи – 12 місце [27], конкурентоспроможності – 4 місце [30]. У країні існують певні перешкоди для розвитку стартапів, зокрема високі витрати на життя і бізнес, конкуренція з боку інших європейських стартап-екосистем, бюрократичні процедури. З іншого боку, драйверами зростання є сильна технічна інфраструктура, талановиті фахівці, широкий доступ до фінансових ресурсів та сприятливе правове середовище.

Щодо зарубіжних міст-лідерів з розвитку стартапів, фінансовим центром, який пропонує широкі можливості фінансування, різноманітний пул талантів (завдяки Імперському коледжу та Університетському коледжу, а також космополітичному характеру міста), надійне законодавство та міцний фундамент для банківського, страхового та фінтех-бізнесу, є Лондон.

Лише на 2 бали в рейтингу [31] відстає від Лондона Берлін (79 балів проти 81). Це місто відоме своєю доступною вартістю життя й оренди, стратегічному розташуванню, творчою атмосферою, мережею підтримки (коворкінги, інкубатори, акселератори), мультикультурному середовищу та розвиненій мережі досліджень та розробок (Товариство Фраунгофера, Університет Гумбольдта).

III місце і 66 балів в рейтингу має Париж – європейський центр моди, креативних індустрій та дизайну, високий ступінь привабливості якого забезпечують концентрація закладів освіти (Університет Сорбонна, Політехнічна школа), а також програми фінансування (French Tech Visa та Bpifrance).

Стратегічними перевагами Амстердама (4 сходинка) є висококваліфікована робоча сила, розвинена інфраструктура, акцент на інноваціях, вигідне географічне положення. Амстердамський науковий парк та StartupAmsterdam приваблюють «зелені» та технологічні стартапи. На 8 балів від Амстердаму відстає Барселона, розташування якої на узбережжі Середземного моря робить її своєрідним порталом до Південної Європи, Північної Африки та Близького Сходу. Розвинена підтримуюча інфраструктура, зокрема Barcelona Tech City та Каталонське агентство з торгівлі та інвестицій допомагають в орієнтації на технології та інновації.

Наступну п'ятірку серед найбільш дружніх до стартапів європейських міст має Мюнхен (50 балів) і лише на 2 бали відстає Стокгольм, який часто називають «столицею єдинорогів», що свідчить про те, що це місто не лише дає гарний старт новоствореним підприємствам, а й допомагає найкращим чином розвинути потенціал цих проєктів. Так, розгалужена мережа інкубаторів Стокгольма (SUP46, Sting тощо), надає стартапам ресурси та менторську підтримку, необхідні для досягнення успіху, а добре розвинена інфраструктура та зв'язок міста полегшують ведення бізнесу та його розширення на міжнародному рівні.

Значна увага Лісабону (8 місце) до технологій та інновацій підтримується низкою установ, зокрема Startup Lisboa та Portuguese Startup Scene, а стратегічне розташування португальської столиці на узбережжі Атлантичного океану робить її виходом до африканських та європейських ринків, добре розвинена транспортна мережа і міжнародний аеропорт сприяють оптимізації логістики.

За кілька останніх років суттєво втратив свої позиції Дублін, що акцентує увагу на освіту й дослідження (Трініті-коледж Дубліна, Університетський коледж Дубліна), а також на фінансовій підтримці технологічних стартапів (Enterprise Ireland та Dublin Startup Commissioner).

Останню сходинку у двадцятці найбільш дружніх міст для стартапів посідає Мадрид (40 балів).

Слід зазначити, що лідерство у дослідженні протягом 8 років поспіль зберігають Лондон та Берлін: 34 % засновників європейських стартапів обирають їх як потенційну локацію для запуску наступного проєкту. Стартап-хабами, що отримала найбільше голосів як перший вибір фаундерів, є Відень – 68 %, Мадрид – 56 % та Таллінн – 49 %. Цікавим видається також те, що якби європейські засновники могли обирати абсолютно вільно, 66 % респондентів знову розпочали б свій бізнес саме в Європі (найвищий показник – у країнах Західної Європи – 79 %; найнижчий – у Центральній і Східній Європі – 44 %).

3.4. Українська стартап-екосистема: досягнення і виклики

Щороку у всьому світі і в Україні зокрема зростає кількість інноваційних ідей та підприємців, які бажають масштабувати свої проєкти. Постковідна економіка світу характеризується здатністю до бурхливого розвитку, що буде характерним також для повоєнної економіки нашої країни.

Сьогодні Україна являє собою своєрідний тестовий майданчик для низки бізнес-рішень в умовах невизначеності і ризиків. При цьому військова агресія РФ спричинила низку негативних моментів у розвитку стартап-системи, зокрема зупинку діяльності підприємств, міграцію інтелектуального капіталу, відтік інвестицій, перебої з електропостачанням та зменшення внутрішнього ринку. Так, згідно з даними Stanford Graduate School of Business, українці увійшли до ТОП-10 націй, серед яких найбільше засновників стартапів, які отримали ринкову оцінку вартості у розмірі понад 1 млрд доларів США.

До повномасштабного вторгнення РФ в Україну кількість венчурних фондів за 5 років (2017-2021 рр.) збільшилась удвічі [32]. Як свідчить рис. 9, Україна посідає 9-те місце разом з Тайванем. Слід зазначити, що цей рейтинг складено без врахування США, оскільки 56 % юнікорнів у світі засновано громадянами цієї країни і 44 % – представниками інших країн.

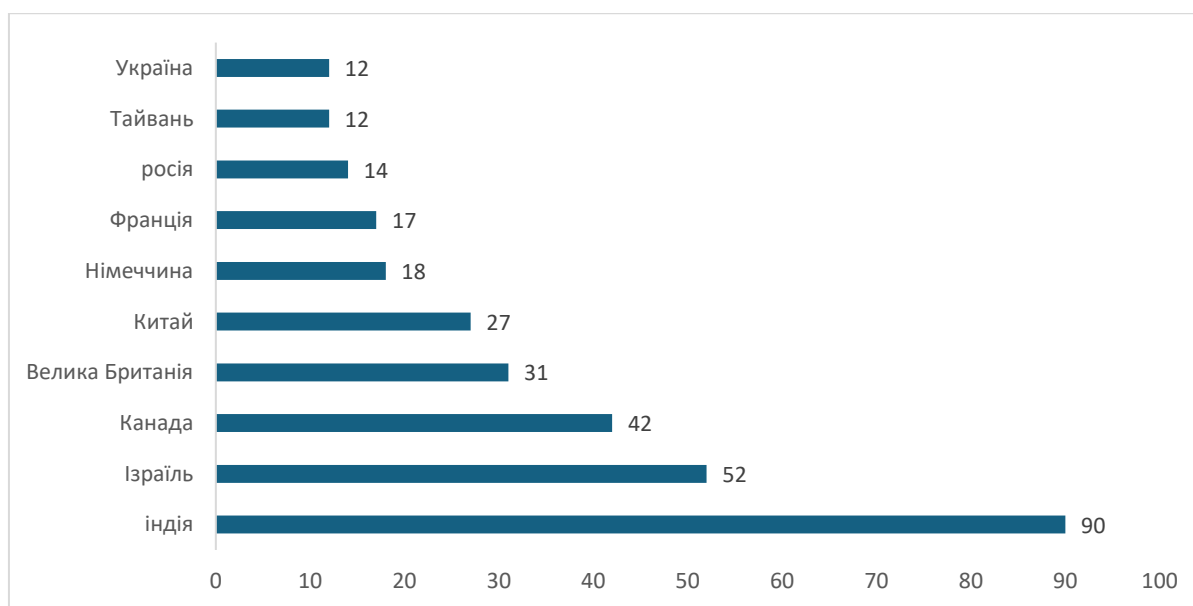

Рисунок 9 – ТОП-10 націй-засновників юнікорнів, осіб

Джерело: систематизовано авторами за [33]

У рейтингу Global Startup Ecosystem Index 2024 [13] Україна посіла 46 місце зі 100 країн світу. Наша країна увійшла до рейтингу з 633 стартапами, з яких 2 перевищили оцінку в 1 млрд дол США й отримали звання юнікорнів.

Крім того, Україна увійшла в ТОП-10 серед країн Східної Європи, адже міжнародна бізнес-спільнота об'єдналася, щоб продемонструвати українським стартапам свою підтримку, це, зокрема, Фонд підтримки України від Google, Програма досліджень та інновацій Horizon Europe від ЄС, Спеціальний Венчурний Фонд та Програма підтримки українських стартапів від Network VC (США).

У ТОП-1000 найбільш дружніх до стартапів міст у 2024 році увійшло 6 українських міст: Київ, Львів, Харків, Одеса, Тернопіль та Дніпро. Ще 3 українських міста потрапили до рейтингу дружніх міст, проте не потрапили до тисячі кращих. Як демонструє табл. 3, перше місце національного та 75-те глобального рейтингу посідає столиця України. 322 сходинки і 11,45 разів віддаляють друге в рейтингу українське місто – Львів. Харків відстає від Львова у 2,55 разів, Одеса від Харкова – у 1,27 разів, у 2 рази – Тернопіль та Дніпро від Одеси.

Таблиця 3 – Українські міста в рейтингу Global Startup Ecosystem Index

Місце в рейтингу GSE-2024	Українські міста в рейтингу GSE-2024	Загальний бал
75	Київ	9,62
397	Львів	0,84
599	Харків	0,33
682	Одеса	0,26
962	Тернопіль	0,13
969	Дніпро	0,13
1180	Запоріжжя	0,07
1249	Чернівці	0,06
1275	Черкаси	0,05

Джерело: систематизовано авторами за [23]

В якості передумов розвитку української стартап-екосистеми слід виокремити наступні:

- розвиток стартап-інфраструктури (інкубатори та акселератори

GeenCubator, EO Business Incubators, Startup Wise Guys);

- появу на ринку сильних регіональних гравців (Львівський ІТ-кластер);
- державну підтримку (створення Міністерства цифрової трансформації, Українського фонду стартапів);
- розвиток ІТ-освіти у країні (збільшення кількості освітніх програм ІТ-напряму, неформальна та інформальна освіта від Genesis, YEP, Prometheus, Міністерства цифрової трансформації тощо).

Останні роки були дуже сприятливими для інвестицій у стартапи. Так, у сфері штучного інтелекту ChatGPT породив низку нових стартапів, що залучали інвестиції та прагнули до ажіотажу навколо технології. Незважаючи на те, що штучний інтелект дуже швидко увірвався у наше життя, а технології продовжують розвиватися, світ прогнозує широке застосування штучного інтелекту для створення чогось інноваційного. Основними тенденціями ринку фінтех-стартапів у поточному році є масове закриття стартапів через скорочення фінансування та складність його отримання, прохолодна реакція ринку у сукупності з волатильністю і зростаючою ключовою ставкою на ринку ІРО, збільшення лагу часу на переговори з інвесторами, спрямування зусиль на покращення якості стартап-продуктів, скупка стартапів венчурними компаніями через високі відсоткові ставки та роздуті оцінки стартапів, фокус на соціальній складовій, зростання кіберзагроз та збільшення інтересу до економічної та інформаційної безпеки. Прогнозується, що штучний інтелект зможе знайти наступну компанію-єдинорога та інвестувати у неї.

Фінансові інновації об'єднують технології для забезпечення платіжного досвіду та інклюзивного сервісу для кінцевого споживача фінансових продуктів. На сьогодні у світі нараховується майже 60 фінтех-єдинорогів з венчурним капіталом 213,5 млрд дол США, глобальні інвестиції у фінтех-компанії сягають близько 40 млрд дол США, роблячи фінтех однією з найпривабливіших ринків для венчурних інвесторів і демонструючи дуже високий потенціал розвитку. Глобальна екосистема фінансових інновацій включає кредитування, страхування, віртуальні активи, ринки капіталу, регтех, управління капіталом, персональні

фінанси, перекази, білінг, іпотеку тощо. Найперспективнішими нішами фінтеху щодо інвестування є платіжні сервіси, кібербезпека, бігдата-аналітика, регтех, управління капіталом, рішення для ринку нерухомості, AI та іншуртех. Надання фінтех-гравцями вільного (безкоштовного) доступу до цифрових платформ та продуктів в умовах пандемії COVID-19 почало формувати новий споживацький досвід.

В умовах повоєнного відродження України розвиток фінансових інновацій може стати драйвером відновлення та стійкості фінансової системи країни. Вже сьогодні є інвестори, готові вкладати гроші в українські фінтех-стартапи, банки активно впроваджують цифрові рішення для бізнесу, розвиваються мобільні додатки в області краудфандингу, фандрайзингу, страхування тощо. Найвідомішими національними фінтех-стартапами є Monobank, NovaPay, CreditX, N-iX, Portmone, DiloPay.

Сьогодні у всьому світі багато корпорацій, розуміючи важливість дбати не лише про власну операційну діяльність, а й впливати на рух усієї галузі у напрямі сталого розвитку, допомагають стартапам масштабувати свої проєкти. Так, наприклад, Shell Ventures здійснює значні міноритарні інвестиції, пропонує компаніям доступ до технічної і наукової експертизи, засобів дослідження та розробки, допомогу у пілотних експериментах тощо.

Це підтримка стартапів у сфері: розвитку енергетики (енергозабезпечення віддалених громад, зберігання відновлювальної енергії); мобільності (розвиток транспортних технологій з мінімізацією шкідливих викидів); цифровізації (ефективні способи аналізу та використання даних); управління викидами (декарбонізація та розширення можливостей використання вуглецю); управління власними ресурсами (підвищення ефективності та безпеки операційної діяльності бізнесу) тощо.

У сфері екології, чистих технологій та розумного споживання працює багато вітчизняних стартапів, серед яких Recycle Map (стартап-розробник інтерактивної мапи пунктів утилізації відходів), FoodBIOPack (стартап-розробник біорозкладного та їстівного пакування), Ecoisme (стартап-творець вимірювання

споживання електроенергії в будинку), Effa (стартап-творець екологічної зубної щітки із переробленого паперу), Re-beau (стартап-виробник прикрас з переробленого пластику) тощо.

Слід зазначити, що напрям сталого розвитку визначає шлях, яким рухається підприємство й охоплює декілька вимірів, що стосуються і розбудови команди, і використання ресурсів, і роботу з цінностями та клієнтським виміром, і стиль «еко», що пронизує всі сфери діяльності підприємства.

Екологічна складова сталого розвитку підприємства включає: екологічні цінності, екологічну свідомість, екологічну освіту, екологічне управління, збалансоване використання природних ресурсів, екологічні вимоги, зниження екологічних ризиків, безпечне довкілля.

Соціальна складова включає: орієнтацію на клієнта, чесність, забезпечення рівності, підтримку суспільства, якість, раціональне використання ресурсів, розвиток благодійності, взаємодопомогу, інновації, відповідність міжнародним стандартам, медичне обслуговування, результативність, співробітництво.

Економічна складова сталого розвитку включає: ефективність діяльності, рентабельність виробництва і продукції, рівень дохідності, платоспроможність, ліквідність, фінансова стійкість тощо.

Нещодавно Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження «Про схвалення Стратегії запровадження підприємствами звітності зі сталого розвитку» [34], згідно з якою з наступного року звітувати щодо сталого розвитку мають великі підприємства, а далі – й середні, малі та мікропідприємства. Метою цієї стратегії є запровадження складання, подання та оприлюднення українськими підприємствами звітності зі сталого розвитку, а також впровадження процедур проведення аудиту звітності зі сталого розвитку у відповідності до вимог законодавства ЄС. Крім того, сьогодні в Україні діє Асоціація експертів зі сталого розвитку – платформа, де вітчизняні стартапери можуть спілкуватися одне з одним та з інвесторами стосовно сталого розвитку. Все це свідчить про перехід українських підприємств до більш відповідального і прозорого ведення бізнесу в нашій країні.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Виходячи з усього викладеного вище, можна зробити наступні висновки:

По-перше, особливостями стартапів як особливої форми інноваційного підприємництва є масштабованість, обмеженість у часі, можливість реалізувати проєкт протягом незначного часового періоду, невеликий розмір інвестицій на початку («гаражні стартапи»), демократична корпоративна культура та високий розвиток інтелектуального капіталу. Все це свідчить про важливість функціонування стартапів в умовах нової економіки.

По-друге, сьогодні українська стартап-екосистема стикається з безліччю викликів на кшталт необхідності створення безпечних умов праці при обстрілах, забезпечення неперервної роботи при виключенні світла, залучення інвестицій в інтелектуальний капітал при міграції працівників за кордон та зниження мотивації через втому і виснаженість.

По-третє, зростання кількості досліджень у галузі AI, криптовалют, кібербезпеки сприяє появі і розвитку інноваційних рішень у фінансовій сфері. Проте, розвиток фінтех стартап-екосистеми в Україні сьогодні зіштовхується з низкою проблем, зокрема з невизначеністю під час війни, браком інвестицій, руйнуванням інфраструктури, відтоком інтелектуального капіталу за кордон, високою конкуренцією на ринку тощо. З метою подальшого розвитку фінтех стартап-екосистеми в Україні необхідно посилення фінансової грамотності населення, наявність чіткого законодавства, запозичення зарубіжного досвіду розвитку фінтех-стартапів, сприятливі регуляторні вимоги, державна підтримка фінтех-стартапів.

По-четверте, в Україні достатньо стартапів, які роблять акцент на екологічній, соціальній складових або сталому розвитку в цілому; Україну очікують певні зміни, зокрема звітування щодо сталого розвитку, тож наша країна має велике сподівання, що цей крок буде зроблений не лише для звітності як такої, а для дійсно свідомого управління й урахування всіх складових сталого розвитку – екологічної, соціальної та економічної.

По-п'яте, необхідна подальша державна підтримка компаній та стартапів, які зможуть досягти прогресу у своїх сферах, запровадити інвестиції, створити нові робочі місця, освоїти грантові програми, вивести на ринок нові продукти, створювати потужні бізнес-спільноти та поширювати свій позитивний досвід.

Проведене дослідження також свідчить про те, що пересічному стартапу дуже важко дорости до юнікорна (декакорна, гектакорна), для зростання він має мати певні особливості: по-перше, вирішення реальних проблем споживача, унікальний продукт та унікальну торгову пропозицію; по-друге, можливості для зростання та сильну експертну команду; по-третє, адаптивне стратегічне бачення, швидкість та життєздатність. В умовах постковідної економіки, яка характеризується відновленням після світової кризи, спричиненої пандемією, поступовим зростанням ділової активності, пошуками шляхів ринкової адаптації, широким впровадженням інструментів фінансового менеджменту тощо, збільшення кількості стартапів та зростання їхньої капіталізації є прогнозованим і незаперечним фактом.